

SENSORVEILEDNING

JUS1111P - Privatrett I - Vår 2020 - utsatt eksamen

1. Innledning

Eksamensoppgaven er en praktikumsoppgave i erstatningsrett som skal besvares i løpet av fire timers hjemmeeksamen. Læringskrav og litteratur er nærmere omtalt på fakultetets hjemmesider. Oppgavens spørsmål gjelder områder hvor studentene skal ha god kunnskap.

Den ekstraordinære situasjonen som følge av Covid-19 har betydning for eksamensform og bedømmelse dette semesteret. Disse forholdene er omtalt nedenfor i punkt 2.

Gjennomgangen av oppgaven er inntatt i punkt 3. Sensorveiledningen er ment å ta opp de fleste spørsmål studentene kan tenkes å behandle. I bedømmelsen er det viktig å ta hensyn til at kandidatene bare har fire timer til disposisjon. Gjennomgangen nedenfor går følgelig langt utover de kravene man kan stille til besvarelsene. Avslutningsvis i punkt 4 nedenfor har jeg knyttet noen ytterligere kommentarer til bedømmelsen.

2. Standarden for å bestå – situasjonen vårsemesteret 2020

Dekanen ved Det juridiske fakultet vedtok 25. mars 2020 at det skulle gjennomføres hjemmeeksamen i stedet for ordinær skoleeksamen for alle emner våren 2020. Det ble samtidig vedtatt at det ikke skulle gis bokstavkarakterer, men at karakterskalaen «Bestått / Ikke bestått» skulle benyttes. Dette med unntak for enkelte særskilt spesifiserte emner.

Kravene til å bestå, når man benytter karakterskalaen B/IB, er definert slik i dekanvedtaket 25. mars 2020:

«For å oppnå resultatet 'bestått' må man oppfylle kravene til læringsutbytte slik det fremgår av læringsbeskrivelsen, og vise tilfredsstillende kunnskaper, ferdigheter og metodisk kompetanse.»

Vurderingskriteriene er ikke knyttet til bokstavkarakterskalaen, men direkte til kravene til læringsutbytte i de respektive fag.

I studie- og eksamensforskriften § 6.1 (4) heter det: «Når UH-lovens karakterskala bestått / ikke bestått benyttes ved Universitetet i Oslo, skal dette være et selvstendig vurderingsuttrykk uten sammenheng med den graderte karakterskalaen.» Derfor kan ikke B/IB-skalaen forklares gjennom direkte henvisning til bokstavkarakterskalaen. Det sentrale er i stedet kravene til læringsutbytte i det enkelte fag. Kravene til læringsutbytte er ikke endret for emnene hvor man har gått over fra bokstavkarakterer til karakterskalaen B/IB. Man har ikke tidligere kunnet oppnå karakteren E uten å vise tilstrekkelige ferdigheter, sammenholdt med kravene til læringsutbytte. Juridisk fakultet tolker derfor bestått-standarder slik at kravene for å bestå eksamen i praksis må være de samme som tidligere. Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen har lagt samme tolking til grunn ved sin overgang fra bokstavkarakterer til karakterskalaen «bestått / ikke bestått».

Overfor kandidater som ber om begrunnelse skal det henvises til B/IB standarden og kriteriene i denne, samt kravene til læringsutbytte. Sensorene skal ikke angi eller antyde hvordan oppgaven ville blitt bedømt under bokstavkarakterskalaen.

3. Eksamensoppgaven

Oppgaven reiser to tvister: Marte Kirkeruds krav mot Lars Holm, og seksjonseiernes krav mot Holms bilforsikringsselskap S. Vindel AS. Det er naturlig å behandle tvistene i denne rekkefølgen, hvor Martes krav mot Lars utgjør den klart mest omfattende delen av oppgaven. I begge tvister skal kandidatene drøfte og ta stilling til de rettsspørsmålene oppgaven reiser, hvor det er naturlig å ta utgangspunkt i partenes anførsler.

Twisten Marte Kirkerud - Lars Holm

Marte Kirkerud krever erstatning av Lars Holm. Anførlene i første del av oppgaven legger opp til at kandidatene skal drøfte om det foreligger ansvarsgrunnlag. Innledningsvis kan det være naturlig at kandidatene helt kort peker på grunnvilkårene for erstatning og at oppgaven reiser spørsmål ved ansvarsgrunnlaget, men det er også greit om man går rett på en drøftelse av ansvarsgrunnlaget.

Det fremgår av Marte Kirkeruds anførsler at hun krever erstatning av Lars på culpagrunnlag. Tvisten foranlediger ingen drøftelse av andre ansvarsgrunnlag. Som jeg kommer tilbake til nedenfor, anfører Kirkerud tre forhold som grunnlag for at det foreligger erstatningsbetingende uaktsomhet. Etter mitt syn er det mest naturlig å behandle de to første anførlene samlet (at det var uforsvarlig av Holm å foreta en omfattende

oppussing på egen hånd og at Holms bruk av skjøteledningen var uforsvarlig). Den tredje anførselen om brudd på forskrift om brannforebygging § 7 krever en egen drøftelse. Kandidatene må imidlertid stå fritt til å vurdere om de skal behandle de påståtte ansvarsbetingende forholdene samlet eller hver for seg i culpavurderingen. De kandidatene som behandler dem atskilt bør ideelt sett også vurdere avslutningsvis om forholdene samlet sett er ansvarsbetingende dersom man mener at de hver for seg ikke fører til ansvar.

Kandidatene bør få frem at culpaansvaret har sitt grunnlag i rettspraksis, og at problemstillingen er om Holm burde og kunne handlet annerledes. Problemstillingen kan også formuleres som et spørsmål om det er noe å bebreide Holm.

Kirkerud anfører for det første at det var uforsvarlig av Holm å foreta en omfattende oppussing på egen hånd, og håndtere en byggørker, uten å være faglært. I vurderingen er det naturlig først å ta opp spørsmålet om det foreligger normer som er overtrådt på området, jf for eksempel Rt. 2002 s. 1283, damdommen. Det fremgår av oppgaveteksten at Holm ville gjøre grunnarbeidet selv, og bare bruke elektriker og rørlegger til det arbeidet som er lovpålagt at skal utføres av fagmenn. En må derfor legge til grunn at det ikke er i strid med lov eller forskrift selv å utføre det arbeidet Holm har gjort.

Spørsmålet er dermed om han burde og kunne utført arbeidet på en annen måte. Kandidatene bør ta utgangspunkt i en vurdering av handlingens skadeevne, hvor en må se hen både til risikoen for skade og skadeomfang, jf HR-2017-1977-A, hårfønerdommen. Feil oppussing av baderom er en kjent årsak til fuktskader i leilighetskomplekser, og feil bruk av elektriske innretninger er en vanlig brannårsak som kan forårsake både tings- og personskade. Det foreligger dermed en klar risiko for skade ved utføring av slike prosjekter, og det potensielle omfanget av skaden kan være stort.

Skadeevnen tilsier at det må stilles nokså strenge krav til Holms atferd. Når han først har valgt å utføre denne typen arbeider må han bedømmes på lik linje med en fagperson. Han fremhever også selv at han har mye erfaring med å pusse opp. Handlingens skadeevne må klart nok være synbar for Holm. Det avgjørende blir derfor en vurdering av handlingsalternativene.

Holm kunne valgt flere handlingsalternativer, som å sette ut oppdraget til fagkyndige, finne en alternativ løsning hvor det ikke kreves skjøteledning til byggørkeren, forsikre seg om at den skjøteledningen han ervervet hadde tilstrekkelig kapasitet, eller holde bedre oppsyn med byggørker og oppkobling. Spørsmålet er om Holm burde valgt et av disse handlingsalternativene tatt i betraktning den skadeevnen som forelå. Det er flere dommer kandidatene kan bygge på her, som den allerede nevnte hårfønerdommen. Rt. 1997 s. 1081, trampettdommen, gir også en god illustrasjon på Høyesteretts vurderingen av handlingsalternativer, selv om saksforholdet er et helt annet.

Det er neppe uaktsomt i seg selv ikke å sette ut oppdraget til fagkyndige eller å håndtere en byggørker når han ikke er faglært. Når Holm først har valgt å utføre arbeidet selv, er det imidlertid naturlig å stille strenge krav til valg av handlingsalternativer. I denne sammenhengen bør kandidatene drøfte Kirkeruds anførsel om at Holms bruk av skjøteledning til et apparat som krever så mye strøm, var uforsvarlig. Holms anførsler om at det er vanlig å bruke skjøteledning, at han ikke hadde noe valg og at han ble tipset av en fagperson om at han kunne utnytte strømtilførselen i fellesområdet kan ikke være avgjørende i vurderingen. Når han først velger en løsning med bruk av skjøteledning, vil det avgjørende være om han gjør det på en forsvarlig måte. Holm anfører at det ikke var noen advarsel på skjøteledningen og at ekspeditøren hos Clas Ohlson hadde bekreftet at ledningen kunne brukes til en byggørker. Samtidig fremgår det av faktum at skjøteledningen var merket med "max 1000 Watt", som gir en klar indikasjon på at man ikke bør koble til innretninger med større effekt. Når Holm først har valgt å utføre et arbeid som vanligvis utføres av fagfolk, og han må bedømmes etter samme standard, kan han heller ikke legge avgjørende vekt på svaret til en butikkekspeditor som ikke er kjent med byggørkerens effekt. Å gjøre nærmere undersøkelser for å finne en forsvarlig løsning er dessuten et lite byrdefullt handlingsalternativ.

Etter mitt syn burde Holm utvist større varsomhet ved valg og bruk av skjøteledning, og han har dermed opptrådt uaktsomt. Konklusjonen er her av mindre betydning for vurderingen av kandidatenes besvarelser. Det sentrale er at kandidatene viser at de kan foreta en forsvarlig culpadrøftelse med utgangspunkt i de momentene rettspraksis oppstiller. Erfaringsmessig er det mange som opplever dette som krevende, og man kan ikke stille altfor høye krav til drøftelsens oppbygning og innhold.

Kirkerud anfører videre at det var uaktsomt av Holm ikke å ha trykk i brannslukkingsapparatet. Holm påpeker på sin side at selgeren av leiligheten hadde opplyst at brannslukkingsapparatet nettopp hadde vært på service, og at han da ikke kan bebreides for at han kort tid etter innflytting ikke har sjekket trykket på brannslukkingsapparatet.

Kirkerud viser uttrykkelig til forskrift om brannforebygging § 7. Kandidatene bør dermed ta utgangspunkt i en vurdering av om Holm har handlet i strid med en gjeldende forskriftsbestemmelse og drøfte hvilken betydning dette har for culpavurderingen. Forskriften har til formål å redusere sannsynligheten for og begrense

konsekvensene av brann, jf § 1. Forskriftens funksjon er følgelig å redusere risikoen for den typen skade som har oppstått i det foreliggende tilfellet. Overtredelse av forskriften vil dermed i utgangspunktet være et tungtveiende argument i retning av at det foreligger uaktsomhet.

Oppgaven prøver kandidatene dels i ordlydstolkning og subsumsjon ved anvendelse av forskriften § 7, og dels i å vurdere betydningen av brudd på forskrift i en culpavurdering. Kandidatene på JUS1111 er lite trent i å tolke ukjente forskrifter, men den aktuelle forskriften er nokså oversiktlig og kortfattet. De fleste kandidatene bør derfor kunne få noe ut av tolkningen av forskriften § 7.

Spørsmålet etter § 7 er om Holm har oppfylt kravet etter bestemmelsens tredje ledd, hvor det fremgår at "Eieren skal sørge for at røykvarslere og manuelt slukkeutstyr i boliger og fritidsboliger blir kontrollert ved funksjonsprøve eller ettersyn i samsvar med leverandørens anvisninger, og at de vedlikeholdes slik at de fungerer som forutsatt." Det avgjørende her er om Holm har oppfylt plikten til å sørge for at brannslukkingsapparatet vedlikeholdes slik at det fungerer som forutsatt. Når apparatet ikke fungerte, taler det for at vedlikeholdsplikten ikke er oppfylt. Samtidig har Holm fått opplyst at apparatet nettopp har vært på service, og det ville være strengt å tolke vedlikeholdsplikten slik at eier har handlet i strid med bestemmelsen når en feil oppstår kort tid etter service. I det foreliggende tilfellet er det etter mitt syn uansett ikke noe å bebreide Holm at han har stolt på opplysningene om at service nylig er gjennomført, jf også det generelle aktsomhetskravet i forskriften § 3 første ledd. Om man ser det slik at plikten i § 7 ikke er overtrådt, eller om overtredelsen uansett ikke er tilstrekkelig til at Holm anses å ha opptrådt uaktsomt blir i så fall ikke avgjørende for vurderingen.

Anførselen om brannforebyggingsforskriften § 7 gir kandidatene god anledning til å vise forståelse om forholdet mellom normbrudd og culpavurderingen, men den nærmere vurderingen kan være krevende for mange. Mange kandidater vil antakeligvis konstatere at forskriften har til formål å hindre brann, vurdere om § 7 er overtrådt og dernest la resultatet etter § 7 være utslagsgivende også i culpavurderingen uten å foreta noen nærmere drøftelse. Det må være helt greit.

Hvis man skulle komme til at Holm ikke har handlet uaktsomt på noen av de punktene Kirkerud anfører vurdert hver for seg, er spørsmålet om summen av Holms handlinger likevel tilsier at han har handlet uaktsomt. Kombinasjonen av feil bruk av skjøteledning og at han ikke har forsikret seg om at brannslukkingsapparatet virker kan nok i så fall tilsi at det uansett foreligger uaktsomhet når handlingene vurderes i sammenheng.

Helt avslutningsvis i praktikumsoppgaven tar Holm også opp at erstatningskravet fra Kirkerud ikke kan føre frem fordi leiligheten hennes uansett ville blitt totalskadet i bilbrannen som senere oppsto i garasjelegget. Mange kandidater vil antakeligvis følge disposisjonen i oppgaven og behandle dette spørsmålet avslutningsvis etter at kravet mot S. Vindel AS er drøftet. Det har ingen betydning for vurderingen om spørsmålet behandles før eller etter kravet mot S. Vindel AS. For egen del velger jeg å behandle samtlige krav i tvisten mellom Kirkerud og Holm samlet.

Anførselen reiser et spørsmål om årsakssammenheng. Utgangspunktet for vurderingen er betingelseslæren: Årsakskravet er oppfylt dersom skaden ikke ville skjedd dersom handlingen tenkes borte, jf Rt. 1992 s. 64 (p-pilledom II). Med andre ord foreligger det ikke årsakssammenheng mellom Holms uaktsomme handling og Kirkeruds tap dersom skaden ville skjedd selv om handlingen tenkes borte. I det foreliggende tilfellet står en ovenfor et tilfelle med to avløsende tilstrekkelige årsaksfaktorer (Holms handlinger og brannen i garasjelegget), se Morten Kjelland, Erstatningsrett (2. utg.), s. 254-255. Betingelseslæren gir ikke noen fullgod løsning på spørsmålet, og man må foreta en nærmere vurdering. Kjelland peker på at man ved irreversible skader følger et tidsrekkefølgeprinsipp hvor den første faktoren som utløste skaden utpekes som rettslig relevant årsak. Han forankrer dette i praksis, juridisk teori og reelle hensyn. For de reversible skadene anser han det derimot naturlig at samtlige årsaker er ansvarlig i rettslig forstand. I begge tilfeller vil Holms handlinger som den første skadeårsaken være ansvarlig, og kravet om årsakssammenheng vil derfor uansett være oppfylt for Kirkeruds krav mot Holm. En del kandidater vil nok oppleve spørsmålet som vanskelig, og man kan ikke stille strenge krav til vurderingen.

Konklusjonen er dermed at Holm er erstatningsansvarlig overfor Kirkerud.

Tvisten seksjonseierne - S. Vindel AS

Seksjonseierne gjør krav gjeldende mot S. Vindel AS etter bilansvarsloven. For det første oppstår et spørsmål om skaden på leilighetskomplekset er en skade som motorvogn "gjer", jf bilansvarsloven (bal.) § 4. Dernest er det et spørsmål om unntaket i bal. § 2 b) kommer til anvendelse.

Kriteriet "gjer" i bal. § 4 gir anvisning på et årsakskrav med et vidt anvendelsesområde. Vilkåret er grundig behandlet i flere høyesterettsdommer fra nyere tid, som er tilgjengelige i faglærerutvalget med dommer i lovdata og som kandidatene bør være kjent med, herunder Rt. 2012 s. 233, tankbildommen og Rt. 2015 s. 217,

bakludedommen. I sistnevnte sak la Høyesterett blant annet vekt på uttalelsene i forarbeidene om en «skade som har noenlunde naturlig sammenheng med en motorvogns tilstand, egenskaper eller andre forhold», jf dommen avsnitt 36.

Selv om det i foreliggende tilfelle er en tredjeperson som forårsaker brannen ved å tenne på bilen, bidrar bilens egenskaper til skaden ved at den har en bensintank som eksploderer. Skaden ville ikke skjedd hvis en tenker bilens egenskaper borte, og skaden har etter mitt syn såvidt nær sammenheng med disse egenskapene at vilkåret i bal. § 4 er oppfylt.

Det viktigste er at kandidatene ser problemstillingen og drøfter § 4 i lys av høyesterettspraksis (og forarbeidene som er utførlig drøftet av Høyesterett) på området. De kandidatene som ser at kriterier "gjer" oppstiller et årsakskrav og som viser til at rettspraksis har lagt til grunn at bestemmelsen har et vidt anvendelsesområde, må få god uttelling for det.

Dernest oppstår et spørsmål om skaden likevel er unntatt fra bilansvarsloven dekningsområde fordi skaden "er gjort medan vogna er forsvarleg fråsegsett utanfor gate, veg eller annan stad der ålmenta kan ferdast", jf bal. § 2 b).

Ordlyden oppstiller et krav om at bilen må være forsvarlig parkert, og at den må være parkert utenfor område hvor allmennheten kan ferdes. Det fremgår av oppgaven at garasjeanlegget var sperret med bom som bare seksjonseierne hadde nøkkel til. Etter en ordlydsfortolkning kan en argumentere for at parkering i sameiets garasje er utenfor et område hvor allmennheten kan ferdes, men siden garasjen bare er sperret med bom er det også forsvarlig å konkludere med det motsatte. Det er ingen holdepunkter i oppgaveteksten for at bilen ikke var forsvarlig parkert. Kandidater som ser vilkårene etter ordlyden i bal. § 2 b) og foretar en kort drøftelse ut i fra faktum må få uttelling for det, uavhengig av konklusjonen.

Rettskildemessig er imidlertid situasjonen mer komplisert enn lovens ordlyd skulle tilsi. Borgarting lagmannsretts dom 22. november 2019 (LB-2017-198620) gjaldt spørsmålet om brannskader på to hus som følge av bilbrann ved teknisk feil på en uregistrert bil var omfattet av unntaket i bal. § 2 b). Lagmannsretten kom til at unntaket ikke kom til anvendelse, og at skadene dermed falt inn under lovens dekningsområde. I denne sammenhengen la lagmannsretten blant annet vekt på nyere praksis fra EU-domstolen (sak C-100/18, Linea Directa), hvor domstolen tolket EUs motorvogndirektiv 2009/103/EF, som også er innlemmet i EØS-avtalen og gjennomført i bilansvarslova. EU-domstolen la til grunn at bygningsskader som følge av brann i en bil med teknisk svikt som hadde vært parkert mer enn 24 timer i en garasje, var omfattet av direktivets krav til dekning. Med utgangspunkt i presumsjonsprinsippet tilsier dette at bal. § 2 b) må tolkes innskrenkende slik at unntaket ikke omfatter biler parkert som i vår sak. Unntaket kommer derfor ikke til anvendelse, og skaden er omfattet av lovens dekningsområde.

Det er viktig å presisere at kandidatene på JUS1111 ennå ikke har hatt EØS-rett. De har derfor ikke kjennskap til EØS-direktivets betydning for tolkningen av norske lovbestemmelser, herunder betydningen av EU-domstolens avgjørelser og presumsjonsprinsippet. En del kandidater vil antakeligvis likevel søke seg frem til LB-2017-198620 på lovdata og dermed også se de EØS-rettslige spørsmålene. I en situasjon med tidspress og hvor de ennå ikke har lært EØS-rett er det svært krevende å få noe ut av lagmannsrettens vurdering. En kan derfor ikke stille krav av betydning til en slik drøftelse, og kandidater som bommer i vurderingene eller ikke omtaler problemstillingene i det hele tatt bør ikke trekkes for det.

Endelig kan det hende at enkelte kandidater peker på den øvre ansvarsbegrensningen i bal. § 9. Det er i så fall godt sett, men oppgaven legger ikke opp til noen drøftelse av ansvarsbegrensningen og de kandidatene som ikke nevner det bør ikke trekkes for det.

Når det gjelder det avsluttende spørsmålet i oppgaven om årsakssammenheng i tvisten mellom Kirkerud og Holm, viser jeg til omtalen ovenfor.

4. Om vurderingen

Opgaven reiser et nokså bredt spekter av erstatningsrettslige spørsmål, hvor kandidatene får god anledning til å vise at de oppfyller læringskravene. Som nevnt innledningsvis, går gjennomgangen i denne sensorveiledningen langt utover de kravene man kan stille til besvarelsene. Man må kunne forvente at kandidatene kan gjennomføre en grunnleggende culpavurdering ut i fra momentene i rettspraksis i den første tvisten (og, tilsvarende, helst også en vurdering av årsaksspørsmålet), og at de viser kjennskap til de sentrale vilkårene i bilansvarsloven i den andre tvisten. Den endelige bedømmelsen må bero på en helhetsvurdering, hvor det er mulig å bestå selv om man har bommet på eller oversett en del av de spørsmålene oppgaven reiser. I denne vurderingen kan det ikke være noe absolutt krav at besvarelsen av oppgavens to tvister begge anses som bestått hver for seg, så lenge en helhetsvurdering tilsier at eksamen er bestått.

Henrik Bjørnebye, 25. juni 2020